

Prameny pro filmovědný výzkum

Jak jsme se již dozvěděli v kapitole **Poznámkový aparát – bibliografické citace**, vědecký a akademický text je vytvořen z:

- 1/ obecně známých faktů (např.: „země je kulatá“, „Praha je hlavním městem České republiky“, „Charlie Chaplin byl filmový komik“ atd.),
- 2/ autorových vlastních myšlenkových výstupů,
- 3/ informací, převzatých z dalších zdrojů - primárních nebo sekundárních pramenů.

Pro čtenáře i samotného autora je žádoucí rozlišení těchto tří skupin informací. Předpokládáme, že čtenář odborného textu je schopen odlišit obecně známou informaci od originálních myšlenek autora. Odlišit originální myšlenku a myšlenku převzatou však už nemusí být tak jednoduché.

Jak již víme, v případě, že autor ve vědeckém textu zapomene odkázat na zdroj, riskuje, že informace může být považována za presentaci osobního poznatku. A autor pak ovšem celkem po právu může být považován zloděje výsledků cizích výzkumů.

Druhým důvodem k důslednému uvádění zdroje je ten, že čtenář vědeckého textu by měl mít možnost dále studovat také **pramen**, z něhož autor vychází. Informace převzaté z pramenů jsou proto označeny jako převzaté pomocí odkazového a poznámkového aparátu.

Více o na téma v kapitole **Poznámkový aparát – bibliografická citace**.

Co je to pramen výzkumu?

Zodpovědět otázku, co je to vlastně pramen výzkumu může být překvapivě obtížné. Spolu s historikem Josefem Petráňem můžeme historický pramen definovat asi nejméně jako

"výsledek lidské činnosti, které buďto již svým posláním, nebo jen pouhou existencí, vznikem nebo jinou okolností jsou vhodné pro poznání a ověřování historických faktů".¹

Jak tuto definici aplikovat na **pramen výzkumu ve filmové vědě**? Pramenem může být jakýkoliv výsledek lidské činnosti, který je pro konkrétní výzkum v oblasti filmové vědy vhodný.

Pramenem tedy mohou být knihy a periodika, archivní materiály listinné povahy, ale také předměty (např. filmové ceny, filmové přístroje), obrazy a fotografie, výsledky etnografického výzkumu, filmy a jiné audiovizuální záznamy – ať již v originální verzi (v případě profesionálního filmově-archivního výzkumu) nebo v záznamu na různých typech medií, zvukové záznamy na nejrůznějších nosičích, počítačové databáze, internetové stránky, ale také výpovědi pamětníků.

Primární a sekundární prameny

Prameny výzkumu je v zásadě možné rozdělit na dvě samostatné množiny: prameny primární a prameny sekundární.

Velmi zjednodušeně můžeme **primární pramen** definovat jako takový výsledek lidské činnosti, který nebyl veřejně šířen.

Primárním pramenem v oboru filmové vědy tedy mohou být např. rukopisy a koncepty knih a článků, rozličné archivní listiny (korespondence, účetní a úřední doklady apod.), originály obrazů a filmových plakátů, fotografické negativy, ale pravděpodobně také rodinné a jiné privátní fotografie, originální negativ filmu, ale také originální pozitivy záběrů z kamerových zkoušek či nepoužitých klapek, televizní pořady neschválené do vysílání, výpovědi pamětníků atd. Primární prameny bývají archivní povahy.

Sekundární pramen je naproti tomu takový pramen, který byl zveřejněn. Sekundárním pramenem může být také zveřejněný záznam (audiovizuální záznam, edice dokumentů apod.) pramene původně neurčeného ke zveřejnění.

To znamená, že sekundární prameny mohou být veškeré obsahy masových médií – knih, tisku, záznamy filmů, pořady vysílané v televizi či rozhlasu, materiály zveřejněné na internetu, velkonákladové fotografie filmových hvězd a filmové plakáty apod.

Ne vždy je možné úplně přesně rozlišit, zda je pramen primární nebo sekundární. Např. u průmyslově vyráběné, avšak dnes již unikátní filmové techniky. V těchto případech však toto dělení také postrádá smysl. Nejde o "škatulkování", ale pochopení základním principů přístupu k pramenům výzkumu a archiváliím.

V případě ryzího **výzkumu na poli filmové teorie** budou pravděpodobně převládat sekundární prameny: literatura, která se zkoumaným tématem souvisí, a popřípadě audiovizuální záznam filmu či jiného zvukově-obrazového díla, který je zkoumán.

Naopak v případě **filmově-historického výzkumu** je možné (a většinou žádoucí), že badatel bude pracovat jak se sekundárními prameny (literaturou, dobovým tiskem, záznamy filmů apod.), tak s prameny primárními (archiválie, vztahující se k okolnostem vzniku filmů apod., pamětnické rozhovory).

V obecné rovině by ale měl být filmový vědec schopn principiálně rozlišit míru původnosti pramene, protože je v mnoha případech **žádoucí pracovat s nejpůvodnějším možným zdrojem**, který je možné najít, tedy nejlépe s pramenem primárním. Až na výjimky je totiž přenos obsahu pramene doprovázen ztrátou některých informací a souvislostí. Například, pokud budeme zkoumat konkrétní filmový titul na kazetě vhs, nebudeme schopni dostatečně posoudit všechny aspekty – jemné nuance ranně barevné filmové suroviny apod. Když čteme korespondenci výrobní společnosti pouze v rámci edice v časopise *Illuminate*, ztrácíme kontext ostatních archiválií, založených spolu s touto zkoumanou v archivu. V případě, že píšeme podrobnou filmově-historickou studii bez pouze se znalostí sekundární literatury, často rychle zjistíme, že informace v ní si mohou odporovat, mohou být neúplné a dokonce chybné. Kdybychom poznatky starších kolegů nepodrobovali kontrole a kritice, filmová historie by se zákonitě nemohla dále vyvíjet a stala by se sbírkou pověstí a mýtů.

Kritické zkoumání pramenů včetně sekundárních je základní metodou vědecké práce. Poctivý a systematický průzkum pramenů tedy musí patřit k základní dovednosti profesionálního filmového vědce.

A ještě poznámka takřkajíc na okraj: jednotlivé prameny vyžadují poněkud **odlišné způsoby odkazování**. Kupříkladu v případě práce se sekundární literaturou klademe většinou důraz na porozumění textu v kontextu další literatury a na přesné zaznamenání tohoto pramene do poznámkového aparátu a soupisu literatury tak, aby čtenář bez problémů knihu identifikoval a vyhledal. V případě, kdy je pramenem výzkumu obecně známý film a badatel se zabývá konkrétními estetickými, obsahovými a technickými náležitostmi filmového díla (nebo jeho

záznamu), není většinou nutné klást důraz na podrobný filmografický záznam (odkaz na poznámkový aparát v tomto případě často dokonce není potřeba, zvláště v případě, kdy je možné se filmografie snadno dopátrat z jiných veřejných zdrojů). Více k tomuto tématu v kapitolách **Poznámkový aparát – bibliografická citace** a **Archivní síť v České republice a v zahraničí**.

-td

Použitá literatura a internetové portály:

Umberto Eco, *Jak napsat diplomovou práci*. Olomouc: Vobotia 1997.

Miroslav Hroch a kol., *Úvod do studia dějepisu*. Praha: SPN 1985

Miroslav Vaněk a kol., *Orální historie. Metodické a "technické" postupy*. Universita Palackého, Olomouc 2003.

Miroslav Vaněk, *Orální historie ve výzkumu soudobých dějin*. Centrum orální historie ÚSD, Praha 2004.

Zákon č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů.

Odbor archivní správy a spisové služby Ministerstva vnitra ČR:
<http://www.mvcr.cz/archivnictvi/uvodem.html>

Centrum orální historie ÚSD AV ČR: <http://www.coh.usd.cas.cz/>

---

¹ Josef Petráň, K teorii historického pramene. In Miroslav Hroch a kol., *Úvod do studia dějepisu*. Praha: SPN 1985, s. 120.